

NORGES HØYESTERETT

Den 13. februar 2019 avsa Høyesterett bestående av dommerne Matningsdal, Normann, Ringnes og Bergh og kst. dommer Sæbø dom i

HR-2019-281-A, (sak nr. 18-163008STR-HRET), straffesak, anke over dom:

A (advokat Halvard Helle)

mot

Påtalemyndigheten (statsadvokat Ingrid Vormeland Salte)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Ringnes:** Saken gjelder straffutmåling ved innførsel av cirka 29 kilo khat til Norge og reiser særlig spørsmål om fengselsstraffen kan gjøres betinget.
- (2) Politimesteren i Øst politidistrikt tok 14. november 2017 ut siktelse mot A, født 00.00.1970, for overtredelse av straffeloven § 231 første ledd for ulovlig å ha innført narkotika. Grunnlaget var beskrevet slik:

"Fredag 3. november 2017 ca. kl. 18.35 ved Oslo lufthavn i Ullensaker innførte hun ca. 29,25 kg khat med fly fra Nairobi, via Nederland, til Norge."
- (3) Oslo tingrett avsa tilståelsesdom 10. april 2018 med slik domsslutning:

"A, født 00.00.1970, dømmes for overtredelse av straffeloven (2005) § 231 første ledd til fengsel i 18 - atten - dager."
- (4) A anket til Borgarting lagmannsrett, som forkastet anken ved dom 3. oktober 2018.
- (5) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder straffutmålingen.

- (6) Forberedende dommer oppnevnte 24. januar 2019 dr.philos, spesialist i klinisk farmakologi og avdelingsleder for rettsmedisinske fag ved Oslo universitetssykehus Liliana Bachs som sakkyndig for Høyesterett. Hennes mandat er beskrevet slik:

"Med utgangspunkt i sakkyndig uttalelse fra professor Asbjørg C. Christophersen inngitt i forbindelse med Høyesteretts sak nr. 2004/846, anmodes den sakkyndige om å gi en beskrivelse av khat mht. rusvirkning, størrelse på brukerdoser, avhengighetsskapende effekt og mulige skadevirkninger ved bruk. Det anmodes også om at den sakkyndige redegjør for negative effekter av khat i forhold til andre kjente narkotiske stoffer som for eksempel amfetamin og cannabis. I tillegg anmodes den sakkyndige om å vurdere opplysningene i rapporten fra professor Christophersen opp mot nyere forskning, herunder belyse om det har vært noen endringer i stoffets styrkegrad de siste årene."

- (7) Bachs avga skriftlig erklæring 30. januar 2019. Hun møtte og forklarte seg med utgangspunkt i den skriftlige erklæringen og besvarte spørsmål fra partene og retten.
- (8) Etter anmodning fra den sakkyndige har senioringeniør Ørjan Bye ved Kripos, seksjon for narkotikaanalyse, avgitt uttalelse om det siste punktet i mandatet.
- (9) *Jeg er kommet til at anken må forkastes.*
- (10) A er en 48 år gammel kvinne. Saksforholdet fremgår av lagmannsrettens dom:

"Lagmannsretten skal utmåle straff for innførsel av netto 29,25 kg khat. A har forklart at hun mottok stoffet i Nairobi av en somalier som hun kjente fra tidligere. Hun skulle få 5000 kroner for å bringe stoffet til Norge. Hun la det i kofferten og brakte det med seg hit. Stoffet ble oppdaget ved ankomst Gardermoen 3. november 2017. Hun tilstod umiddelbart innførselen og samtykket i tilståelsesdom for forholdet."

- (11) Et hovedspørsmål i saken er hva som normalt bør være den øvre grensen for å anvende betinget fengsel ved innførsel av khat. Dette må fastlegges med utgangspunkt i de generelle prinsippene for etablering av straffenivå i narkotikasaker. I HR-2017-1674-A avsnitt 22 og 23 er disse oppsummert slik:

"(22) Utgangspunktet er at det må skje en vurdering av det enkelte stoffets farlighetsgrad basert på den til enhver tid tilgjengelige fagkunnskap, jf. Rt-2009-1394 avsnitt 26. Om det nærmere innholdet i denne vurderingen heter det videre:

'Det må åpenbart være riktig å ta hensyn ikke bare til rusvirkningen; det må også legges vekt på tilvenningsfare, fare for alvorlige sykdommer og andre negative konsekvenser av bruk.'

(23) Etableringen av et nivå må først og fremst skje ut fra stoffets farlighetsgrad, jf. Rt-2012-1316 avsnitt 16 med videre henvisninger. Det fremgår her at det i så måte er vanlig å se hen til nivået for andre stoffer, men straffenivået for det enkelte stoff må fange opp dette stoffets særlige skadevirkninger og skadepotensiale."

- (12) En generell beskrivelse av khat er gitt Høyesteretts dom i Rt-1994-1332:

"... De virksomme stoffene i khat er særlig catinon og catin. Disse stoffene er sentralstimulerende, og virker farmakologisk svært likt amfetamin. Men det er bare lavdosevirkningen av amfetamin som det er aktuelt å sammenlikne med. Khat har flere trekk som skiller det ganske sterkt fra andre narkotiske stoffer som er kjent i Norge: Khat er en grønn plante, rusvirkningen oppnås vanligvis ved at man tygger den, og det

må relativt betydelige mengder til for å få rusvirkningen – en brukerdose anslås gjerne til 250 g. I praksis er det umulig å få i seg så mye av planten khat at rusvirkningen blir sterk. Et særtrekk er også at khat er meget lett bedervelig, slik at det få dager etter høstingen har mistet store deler av sin virkning."

(13) Skadevirkningene av stoffet er omtalt i Rt-2004-1280 avsnitt 12:

"Det er i saka lagt fram ei fråsegn frå avdelingsdirektør, professor Asbjørg S. Christophersen om khat. Ut frå denne, og i samsvar med det som er uttala i 1994-dommen, legg eg til grunn at rusverknadene kan samanliknast med lavdoseverknaden av amfetamin. Professor Christophersen har utdjupa skadeverknadene ved bruk av khat. På dette punktet viser utgreiinga at bruk av khat har monalege skadeverknader, særleg ved meir omfattande bruk. Det er tale om verknader på sinnet, der langvarig bruk er opplyst mellom anna å kunne utvikle psykosar og i særlege tilfelle også føre til suicidale handlingar. Omfattande bruk kan også føre til skade på ulike organ og funksjonar."

(14) Bachs' sakkyndige uttalelse er basert på dagens kunnskap om virkningene av khat. Hennes konklusjon er:

- **Khatblader inneholder stoffet katinon, et stoff som ligner på amfetamin. Vanlig inntaksmåte er ved tygging av ferske blader**
- **En rusdose katinon kan anslås etter mitt beste sakkyndig skjønn å være rundt 100 mg katinon og kan sammenlignes med 50 mg amfetamin.**
- **De mest fremtredende skadevirkningene er avhengighet, psykiatriske symptomer og hjerte- og karsykdommer, alle synes å forekomme sjeldnere ved bruk av khat enn ved bruk av amfetamin. Det foreligger for lite dokumentasjon til å sammenligne khat og cannabis når det gjelder prevalens av psykiatriske symptomer og hjerte- og karsykdom.**
- **Den avhengighetsskapende effekt av khat er antagelig høyere enn det som man har vurdert tidligere men lavere enn for amfetamin, og muligens på linje med cannabis.**
- **Skadevirkningene av khat øker med størrelse på dose og hyppighet av inntak.**
- **Dosen som er mulig å innta begrenses av inntaksmåte. Innholdet av katinon i bladene er relativt lavt slik at man må tygge blader i mange timer for å få i seg en rusdose.**
- **Tygging av khat øker risiko for kronisk leversykdom, noe som ikke er beskrevet ved bruk av verken amfetamin eller cannabis."**

(15) Nyere forskning viser altså at khat er mer avhengighetsskapende enn det man visste tidligere. Bachs refererer til en oversiktsartikkel fra 2017 og en studie fra 2018 og utdyper sitt syn slik:

"Om khats potensiale for rus og avhengighet kan bedre sammenlignes med cannabis, er vanskelig å si, spesielt fordi synet på khats avhengighetspotensiale har forandret seg i nyere tid, fra å være ansett som lite avhengighetsskapende til studier som viser betydelig avhengighet hos 30-70 % av brukere."

(16) På dette punkt er det skjedd en vesentlig endring i synet på khat fra det som var oppfatningen da Høyesteretts dom i Rt-2004-1280 ble avsagt. Utover dette synes kunnskapen om stoffets skadevirkninger i hovedsak å være den samme.

(17) Som et supplement til beskrivelsen av stoffets skadevirkninger i Rt-2004-1280, trekker jeg videre frem det Bachs uttaler om virkningen av khat på kognitive og psykomotoriske funksjoner:

"I tillegg til psykisk sykdom har khat en effekt på kognitive og psykomotoriske funksjoner, dvs alle prosesser som brukes til oppgaveløsning som læring, hukommelse, beslutningstaking samt koordinasjon av bevegelser. Flere studier har funnet at khat brukere gjør det dårligere på tester av disse funksjoner enn ikke-brukere [...]. Khat har også negativ innvirkning på kjøreferdigheter [...]."

- (18) Khat har også betydelige sosiale skadevirkninger. I rapporten "Khat og helse: en kunnskapsoppsummering" (2013) er det vist til forskning fra utlandet som peker på at langvarig khatbruk kan føre til tap av arbeidstid, økonomiske problemer samt underernæring og arbeidsledighet blant brukerne. Dette er faktorer som også har store negative konsekvenser for familien – økonomisk og velferdsmessig. Det har i denne sammenheng interesse at forbudet mot khat i Skandinavia og andre europeiske land ifølge rapporten kom etter initiativ fra somaliske kvinneorganisasjoner og tidlige brukere.
- (19) Oppsummert kan det etter mitt syn ikke være tvil om at khat har alvorlige skadevirkninger, medisinsk og sosialt.
- (20) Det er få avgjørelser fra Høyesterett om straffutmåling for innførsel og salg av khat. I avgjørelsen i Rt-1994-1332 ble det idømt en straff av fengsel i fem måneder for innførsel av minst 200 kilo, som svarer til minst 800 brukerdoser. En brukerdose khat anslås til 250 gram. Avgjørelsen i Rt-2004-1280 gjaldt innførsel og overdragelse av 600 kilo – 2400 brukerdoser. Førstvoterende uttaler i avsnitt 16 at det etter dommen fra 1994 "har ... skjedd ei varsam nedjustering av straffenivået for ein del narkotikabrotsverk, jf. HR-2004-815-A [Rt-2004-759]. Dette må gjelde tilsvarende for innførsel og overdraging av khat i det omfanget som er aktuelt i vår sak". Straffen ble satt til fengsel i syv måneder.
- (21) Den øvre grensen for å anvende betinget fengsel ved innførsel av khat har i påtalepraksis og fast underrettspraksis vært 20 kilo, som svarer til 80 brukerdoser. Jeg viser her til lagmannsrettens dom, hvor det heter:

"Grensen mellom bruk av betinget og ubetinget fengsel er antatt å ligge ved innførsel av 20 kg khat. Dette fremgår av Borgarting lagmannsretts dom LB-2006-71894, som igjen viser til Riksadvokatens retningslinjer i brev til påtalemyndigheten 28. august 1990. Straffen for innførsel av 23 kg khat ble her satt til ubetinget fengsel i 18 dager. Videre vises til Borgarting lagmannsretts kjennelse i sak LB-2002-3583, hvor straffen for innførsel av 34 kg khat – og ett tilfelle av bruk av falsk identitet – ble fastsatt til ubetinget fengsel i 21 dager.

I vår sak er det tale om innførsel av nesten 30 kg khat. En rusdose khat er antatt å ligge på 250 gram. Partiet utgjør dermed 120 rusdoser. Lagmannsretten tar som utgangspunkt at dette er et for stort kvantum til at det er rom for en betinget reaksjon. Straffen må fastsettes til en kort, ubetinget fengselsstraff."

- (22) Forsvareren har anført at den varsomme nedjusteringen av straffenivået som Høyesterett viste til i Rt-2004-1280, tilsier at den øvre grensen for betinget fengsel bør justeres opp.
- (23) Spørsmålet om hvilke slutninger som kan trekkes fra Høyesteretts dom i Rt-2004-759 var også oppe i Rt-2005-923. Her bemerket førstvoterende i avsnitt 14:

"Forsvareren gjør gjeldende at det bør gjennomføres en varsom nedjustering av straffenivået for befatning med hasj generelt sett og har vist til dommen i Rt-2004-759. Til dette bemerker jeg at det over tid har skjedd visse justeringer i straffenivået, i første

rekke for små kvantum, særlig til eget bruk. Men det har også vært gjort mindre justeringer utover dette, jf. dommen fra 2004 som gjaldt 8,2 kg hasj. Utover brukersakene har det særlig dreid seg om tilpasninger til straffnivået for andre stoffer, og til en viss grad for å få det nødvendige spenn i strafferammene ettersom beslagene har økt i kvantum. Det siste har imidlertid vært mer aktuelt ved straffutmåling for befatning med heroin, jf. dommen i Rt-2000-828, som det vises til i dommen fra 2004."

- (24) Rammene for nedjustering av straffnivået er altså snevre og krever en særlig begrunnelse. Dette synes også forutsatt i straffelovens forarbeider, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 410 første spalte hvor det er uttalt:

"Det er ikke meningen å endre straffutmålingspraksis. Det vises generelt til omtalen i punkt 4.2 om den varsomme nedjusteringen som over tid har funnet sted i straffnivået – særlig for narkotikalovbrudd knyttet til egen bruk. De ordinære straffutmålingsmomenter er relevante også i denne sammenheng. I tillegg er det i praksis utpenslet en rekke momenter som tillegges betydning enten i skjerpene eller formildende retning. Departementet legger til grunn at denne praksis videreføres."

- (25) Justiskomiteen sluttet seg til dette i Innst. O. nr. 73 (2008–2009) side 19 første spalte.
- (26) På bakgrunn av dette legger jeg til grunn at det primært vil være ny kunnskap om skadevirkningene ved det enkelte stoff som kan begrunne endringer i straffnivå, i skjerpene eller i formildende retning. Jeg viser til HR-2017-1674-A. I avsnitt 26 heter det:

"Det skal altså foretas en samlet vurdering basert på hvilke slutninger man kan trekke på bakgrunn av den fagkunnskap de sakkyndige til enhver tid har om det enkelte stoffs skadevirkninger."

- (27) Sett hen til den nye kunnskapen om den avhengighetskapende effekten av khat, og også det man vet om stoffets medisinske og sosiale skadevirkninger for øvrig, er det etter mitt syn ikke grunnlag for å heve grensen for betinget fengsel fra 20 kilo. Retts- og påtalepraksis har her, slik jeg ser det, anvendt et rimelig og balansert nivå.
- (28) Jeg tilføyer at denne grensen også ligger godt over nivået for bruk av forelegg ved innførsel av khat, som i henhold til Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2014 skal være opp til syv og en halv kilo.
- (29) Jeg går etter dette over til den konkrete straffutmålingen.
- (30) Innførsel av omtrent 29 kilo tilsier en noe høyere straff enn minstestrafen på fengsel i 14 dager. I skjerpene kommer at A i 2012 ble ilagt forelegg for innførsel av 10 kilo khat, jf. straffeloven § 79 bokstav b. Dette tilsier etter mitt syn et utgangspunkt på fengsel i 20 dager.
- (31) I formildende retning skal det legges en viss vekt på at hun tilsto innførselen umiddelbart da tollvesenet oppdaget stoffet i kofferten hennes. Erkjennelsen har imidlertid ikke hatt nevneverdig betydning for oppklaringen av saken.
- (32) Lagmannsretten utmålte straffen til fengsel i 18 dager. Jeg er enig i at dette er en passende straff.
- (33) A har subsidiært anført at straffen bør utmåles som samfunnsstraff, jf. straffeloven § 48.

- (34) For at samfunnsstraff skal kunne anvendes, må det foreligge klare og sterke rehabiliteringshensyn eller andre spesielle og tungtveiende hensyn, jf. HR-2018-847-A avsnitt 24 med videre henvisninger. Slike hensyn foreligger ikke i saken her.
- (35) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (36) Kst. dommer **Sæbø:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (37) Dommer **Bergh:** Likeså.
- (38) Dommer **Normann:** Likeså.
- (39) Dommer **Matningsdal:** Likeså.
- (40) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.